

Basklarinet Festijn: januari 2016

In gesprek met Armand Angster en Michael Riessler

door Aad van Nieuwkerk

In de tweede editie van het Basklarinet Festijn, in januari 2016, is weer een keur aan basklarinetten uit binnen- en buitenland te horen. Uit Nederland Jelte Althuis, Fie Schouten, Tobias Klein, Laura Carmichael, Marij van Gorkom, Oguz Büyükkberber; uit Oostenrijk het duo Petra Stump & Heinz-Peter Linschalm; en er zijn twee over de hele wereld beroemde solisten: Armand Angster (Frankrijk) en Michael Riessler (Duitsland).

Angster en Riessler behoren tot de internationale top. Jarenlange ervaring met nieuwe composities, met improvisatie, met jazz-, film- en hoorspelmuziek en samenwerking met de meest uiteenlopende musici maken hen tot echte 'zwaargewichten' van de basklarinet. Beiden zijn echte specialisten op hun instrument. Angster heeft de gewone klarinet – die hij studeerde naast de basklarinet – al lang geleden aan de wilgen gehangen. Hij bespeelt nu in uiteenlopende ensembles de basklarinet en de contrabasklarinet. Ook Riessler speelt de afgelopen zeven, acht jaar nagenoeg uitsluitend basklarinet. "Een ander instrument heb ik niet nodig. Je bereik is enorm, je kunt de hoogte in en ook ongelooflijk lage tonen spelen. De keuze voor de basklarinet is wel tegelijk een keuze voor nieuwe muziek, vooral composities uit de laatste halve eeuw."

Dankzij musici als Harry Sparnaay en Henri Bok is de basklarinet de laatste decennia veel populairder geworden bij componisten. Toch komt nieuw repertoire er niet vanzelf. Accroche Note, het zo'n 35 jaar geleden opgerichte ensemble van Armand Angster, organiseert regelmatig workshops en 'académies' om – meestal jonge – componisten vertrouwd te maken met de mogelijkheden van het instrument. "In de moderne muziek wil je echt heel graag samenwerken met de componist. Je bent met z'n tweeën, componist en musicus. Om te kunnen spelen moet je interpreteren, je moet je verbeeldingskracht aanspreken. De noten zijn niet voldoende: die vormen de basis, maar de muziek zelf is niet hetzelfde als de 'texte', de noten op papier. Het is een twee-eenheid, de componist en de musicus." Riessler: "Je moet het materiaal van de componist eerst heel goed in je opnemen, er mee vertrouwd raken. Als alle technische kwesties duidelijk zijn, dan moet je gaan zoeken naar wat er áchter de noten zit, naar waar het om gaat in een stuk. Hoe die samenwerking eruitziet verschilt per persoon. Met sommige componisten schrijf je als het ware samen het stuk, terwijl andere

componisten een zeer uitgewerkt idee hebben over hoe het moet klinken. Een componist als Lachenmann heeft precies in zijn hoofd hoe iets moet gaan klinken. Hij wil tot in de details de controle hebben. Terwijl een man als John Cage de musici bijna volledige vrijheid geeft."

Angster: "Met Helmut Lachenmann heb ik nauw samengewerkt. Zijn muziek is altijd zeer goed speelbaar, hij heeft alles getest en geprobeerd en hij wil dan ook dat het precies zo klinkt als hij het had bedacht. Anderzijds heb je inderdaad ook componisten die hun muziek veel meer overlaten aan de interpreet, en dat is ook wel fijn. Echter, die vrijheid is niet hetzelfde als improvisatie; dit gaat echt over de interpretatie."

"Een ander instrument heb ik niet nodig."

De basklarinet leent zich uitstekend voor jazz- en improvisatiemuziek, aldus de mening aan weerszijden van de Rijn. Angster: "De klankkleur, het timbre, het enorme bereik, de speciale effecten. Zowel voor improvisatie in jazzmuziek – waarbij je improviseert op basis van een akkoordenschema of een thema – als voor volledig vrije improvisatie leent de basklarinet zich uitstekend. Met Accroche Note speel ik geen jazz, maar wel vrije impro – zij het binnen de structuur van een compositie."

Riessler ziet zichzelf zelfs meer als improvisator dan als interpreterend musicus: "Ik ben al twintig jaar geen interpreet van de muziek van anderen meer. Ik speel daarom ook geen oudere muziek: ik zoek naar een verrassing, naar iets waarvan ik niet weet hoe het afloopt. Wat je daarvoor nodig hebt, is de moed om een eerste inval te accepteren als startpunt, reactiesnelheid,

duo Michael Riessler en Pierre Charial
foto: Josef Maier

en muzikaal vocabulaire. Daar kun je op oefenen, maar je kunt het niet leren – het is een levensinstelling en niet een discipline. Ik wil al spelend componeren, geleidelijk iets scheppen. Met mijn instrument als verlengstuk van het lichaam, van de adem. Dat vergt een soort noodzaak: je móet dit doen, zo voelt het. En het heeft ook te maken met het durven aangaan van een risico, want je weet niet wat er uitkomt.”

Is dat compleet vrije improvisatie? Riessler: “Bij de meeste stukken die ik op een concert speel, heb ik een heel groot deel vooraf gecomponeerd, maar er zijn altijd onderdelen die een grote ‘Freiraum’ hebben. Dat kan bijvoorbeeld een stuk zijn voor tien musici waarvan er negen een partituur hebben en de tiende alle vrijheid krijgt. De echte free jazz of volledig vrije impro, dat is echt iets uit de jaren zestig.”

Angster: “Wat je nodig hebt om te kunnen improviseren is allereerst verbeeldingskracht. Zeker in de vrije improvisatie gaat het om de communicatie tussen de musici. Dat is iets heel anders dan improviseren binnen een akkoordenschema. Vrij improviserend speel je met alles wat je in de vingers hebt, met wat er in jezelf zit, en dat heb je geoefend door de noten van anderen te spelen. Zonder die bodem gaat het niet, je moet gevoed zijn door de muziek. De klassieke muziek is daarom noodzakelijk voor de moderne muziek. De contemporaine muziek komt daaruit voort, ook de improvisatie.”

“De klankkleur, het timbre, het enorme bereik, de speciale effecten.”

Riessler benadrukt in tegenstelling tot zijn Franse collega echter het omgekeerde: “Iedereen die een instrument bespeelt, zou ervaring met improviseren moeten opdoen! Je moet dat echt ervaren. In de muziekpedagogiek commandeert het oog de vingers – maar je moet het eigenlijk omdraaien: eerst spelen, luisteren, imiteren, en dan pas ontdekken dat er een handig hulpmiddel is, namelijk noten.”

De ontwikkeling van de basklarinet is in de improvisatie- en jazzmuziek min of meer gelijk opgegaan met die in de moderne ‘klassieke’ muziek. Het eerste solorecital op de basklarinet werd gegeven door Josef Horák, in 1955; de eerste jazzplaat waarop de bandleider uitsluitend op de basklarinet speelde was *Great Ideas of Western Mann* uit 1957, van Herbie Mann – die overigens veeleer bekendheid geniet als fluitist. Sommige van de basklarinetisten die optreden tijdens het Basklarinet Festijn in januari zijn óók actief in de jazz- en improvisatiemuziek: Tobias Klein, Oguz Büyükberber, maar ook Armand Angster en Michael Riessler houden zich, ieder op een eigen manier, intensief bezig met improvisatie.

Armand Angster
foto: Johannes Barthelmes

Basklarinet Festijn 2016

Concerten:

17 januari, 16.00 u: Muziekhuis, Utrecht:

Gaudeamus sessie, presentatie ‘Miniaturen voor basklarinet’ door Fie Schouten en studenten.

24 januari, 14.15 u: Orgelpark, Amsterdam:

duo Michael Riessler en Pierre Charial (orgel).

24 januari, 20.30 u: Lantaren-Venster, Rotterdam:

10 basklarinetisten (met o.a. 5 premières), voorgesprek met componisten Vanessa Lann en Martin Brandlmayr.

27 januari, 20.15 u: Prins Claus Conservatorium, Groningen:

Duo Riessler-Charial en Masters in concert serie: Petra Stump-Heinz-Peter Linshalm.

28 januari, 20.15 u: Wilinktheater, Enschede:

10 basklarinetisten, openingsconcert Walter Boeykens Clarinet Festival, met voorgesprek met Tobias Klein (basklarinetist/componist) en André Kerver.

29 januari, 20.30 u: Bimhuis, Amsterdam:

10 basklarinetisten, voorgesprek met componisten Ig Henneman en Héctor Moro.

31 januari, 16.00 u: Galerie Marzee, Nijmegen:

trioconcert door Duo Stump-Linshalm en Fie Schouten.

Masterclass:

Op 25 en 26 januari 2016 geven Petra Stump & Heinz-Peter Linshalm masterclasses op het Prins Claus Conservatorium te Groningen.

Competitiewedstrijd:

Nieuw werk voor 4 basklarinetisten, inclusief improvisatie en/of live-elektronica, lengte ca. 5 minuten.

Kijk voor uitgebreide informatie op www.bassclarinet.nl.